

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Kresimir Barisic

Militära aktiviteter i yttre rymden ur ett folkrättsligt perspektiv

Examensarbete i folkrätt
20 poäng

Handledare: Universitetslektor Ulf Linderfalk

Rymdrätt

HT 2003

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 FANTASI SOM BLEV VERKLIGHET	5
1.1 Kort historisk inblick	5
1.2 Dagsläge och USA:s dominerande position	5
2 ÄR MILITÄRA AKTIVITETER I YTTRE RYMDEN TILLÅTNA? 7	7
2.1 Mänsklighetens största intresse	7
2.2 Tillämpliga regler	7
2.3 Historisk bakgrund	8
3 MILITÄRA AKTIVITETER I YTTRE RYMDEN	11
3.1 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget	11
3.2 Doktrinen definition av termen fredliga ändamål i artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget	12
3.3 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget och dess rättsliga brister	13
4 VIDARE ANALYS AV ARTIKEL 4 I YTTRE RYMDSFÖRDRAGET	15
4.1 USA:s position	15
4.2 Artikel 4 och dess strukturella uppdelning	15
4.3 Den grundläggande meningsskiljaktigheten	16
4.4 Tomrummet	16
5 MILITÄRA AKTIVITETER I 1979 ÅRS MÅNAVTAL	17
5.1 Artikel 3 i Månavtalet	17
5.2 Goedhuis teori om fredliga ändamål	18
5.2.1 Yttre rymdsfördrag och militära aktiviteter i ett koherent perspektiv	18

6	ARTIKEL 4 I YTTRE RYMDSFÖRDRAGET I LJUSET AV 1969 ÅRS WIENKONVENTION OM TRAKTATRÄTTEN	20
6.1	1969 års Wienkonvention om traktaträtten	20
7	ARTIKEL 4 I YTTRE RYMDSFÖRDRAGET I LJUSET AV 1945 ÅRS FÖRENTA NATIONERNAS STADGA	24
7.1	1945 års Förenta Nationernas stadga	24
7.2	Våldsanvändning i yttre rymden	25
7.3	Rätten till självförsvar i yttre rymden	26
8	ARTIKEL 4 I YTTRE RYMDSFÖRDRAGET I LJUSET AV 1959 ÅRS ANTARKTISFÖRDRAG	29
8.1	1959 års Antarktisfördrag	29
8.2	Militära aktiviteter inom international spaces (Yttre rymden, det fria havet och Antarktis)	30
8.3	De militära aktiviteternas dualistiska karaktär och deras påverkan av nationell och internationell säkerhet	30
8.4	Avslutning	32
	LITTERATURFÖRTECKNING	33

Sammanfattning

Detta examensarbete i folkrätt har till syfte att med hjälp av olika folkrättsliga rättskällor som rymdrättsliga regler, doktrin och analogier försöka besvara frågan om militära aktiviteter i yttre rymden är tillåtna eller inte? Dessutom besvaras frågan var militära aktiviteter är tillåtna och var de inte är tillåtna? Människans intresse av yttre rymden går långt tillbaka i mänsklighetens historia. I början av 1900-talet började man fantisera om resor till yttre rymden. Den 4 oktober år 1957 blev fantasi verklighet och människans första steg mot stjärnorna blev ett faktum. I dag år 2003 har den militära användningen av yttre rymden ökat med en rasande fart. Signalspaning genom militära satelliter är det viktigaste exemplet på militär användning av yttre rymden. Den viktigaste aktören är här USA som för närvarande investerar miljarder dollar varje år i utveckling av nya rymdbaserade vapen och som har planer på att utveckla ett försvarssystem bestående av rymdbaserade komponenter. Med tanke på denna oroväckande utveckling är det i mänsklighetens största intresse främst med tanke på nästkommande generationer samt det faktum att yttre rymden skall betraktas som mänsklighetens gemensamma arvedel och inte som en krigsplats för framtida konflikter, att besvara frågan om militära aktiviteter i yttre rymden är tillåtna eller inte? Undersöker vi vilka regler som är tillämpliga på frågeställningen så finner vi en rad avtal och bilaterala överenskommelser eller samtal mellan kärnvapenmakterna. Emellertid riktas analysen i det här examensarbetet främst mot rymdrättsliga regler som avser militarisering av yttre rymden. Dessa utgörs av Yttre rymdsfördraget och dess artikel 4 och till viss del också Månavtalet. Tolkningen av artikel 4 är här av grundläggande betydelse för att försöka besvara den tidigare ställda frågan. Artikel 4 är den enda artikeln i Yttre rymdsfördraget som reglerar militära aktiviteter i yttre rymden och på himlakropparna. Den förbjuder placering av kärn- och massförstörelsevapen i kretslopp runt jorden, på himlakropparna samt deras stationering i yttre rymden. Månen och övriga himlakroppar skall endast användas för fredliga ändamål. När det gäller förbudet att upprätta militära baser och liknande på himlakropparna är det klart att månen också omfattas av termen himlakropparna. Emellertid är användning av militär personal för vetenskapliga undersökningar eller för andra fredliga ändamål tillåten. Militareringen av yttre rymden är inte förbjuden i sin helhet enligt det här stadgandet. Tilläggas måste också att problem kvarstår beträffande tolkningen av artikel 4 st. 2 och dess term fredliga ändamål. USA har tolkat begreppet som icke aggressivt och f.d. Sovjet har tolkat det som icke militärt. Doktrin anser här att fredliga ändamål måste betyda något mer än icke aggressivt samt ha ett positivt meningsinnehåll. Emellertid är inte svårigheterna att definiera begreppet fredliga ändamål det enda problematiska med artikel 4 i yttre rymdsfördraget. En uppenbar brist är här också den typ av vapen som är förbjudna. Ett vapen som befinner sig i rörelse genom yttre rymden och ej befinner sig i kretslopp runt jorden faller således utanför förbudet i artikel 4 st. 1. Vidare är endast vissa typer av vapen förbjudna. Det innebär ju att

andra vapen är tillåtna även i kretsloppet runt jorden och ännu viktigare att annan militär aktivitet är tillåten. Slutsatsen kan dras att militära aktiviteter i yttre rymden är tillåtna men begränsade. Militariseringsreglerna uppvisar förekomst av luckor som enligt författaren måste fyllas ut med ytterligare lagstiftning! Tolkar vi artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av 1969 års Wienkonvention om traktaträtten så finner vi att termen fredliga ändamål bör tolkas som icke militärt bland annat med tanke på den avsikt som FN:s rymdkommitté (UNCOPUOS) haft med fördraget samt kontexten i frågan. Om vi ser artikel 4 i ljuset av FN-stadgan så finner vi att termen fred betyder något mer än frånvaro av krig. Vad gäller våldsanvändning i yttre rymden så gäller det så kallade fundamentala våldsförbudet i artikel 2(4) i FN-stadgan också här. Stater har dock rätt till självförsvar i, från och genom yttre rymden. Betraktar vi slutligen artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av Antarktisfördraget finner vi återigen att där så tolkas termen fredliga ändamål inte som icke aggressivt utan som icke militärt. Intressanta folkrättsliga analogier visar också på existensen av så kallade besläktade common international spaces (det fria havet, yttre rymden och Antarktis). Det fria havet och yttre rymden (tomrummet mellan himlakropparna) bildar en folkrättslig konstellation som kännetecknas av att militära aktiviteter med vissa undantag är tillåtna inom dessa områden. Den andra folkrättsliga konstellationen utgörs av himlakropparna och Antarktis och denna kännetecknas i sin tur av att militära aktiviteter är förbjudna. Författaren hoppas slutligen att stormakterna, framtida och nuvarande visar ansvar och respekt för de regler som faktiskt finns angående militära aktiviteter i yttre rymden samt dessutom lagstiftar genom FN:s rymdkommitté ytterligare regler som bland annat förbjuder andra typer av vapen än kärn- och massförstörelsevapen. Avslutningsvis hoppas författaren att alla världens stater och speciellt de som bedriver militär användning av yttre rymden respekterar det folkrättsliga paradigm som fanns från början av rymdåldern och som gick ut på att yttre rymden skall användas av alla världens stater endast för fredliga icke militära ändamål.

Förord

Anledningen till att jag valde att skriva om rymdrätt är ett intresse för detta något exotiska ämne. Ett annat skäl är att jag alltid varit intresserad av yttre rymden i allmänhet. Efter år av studier vid Lunds universitet fick jag äntligen läsa det jag egentligen ville och det var internationell rätt. Jag vill tillägna det här examensarbetet först och främst till min mamma Danica Barisic utan vars hjälp jag aldrig hade varit där jag är i dag. Tack mamma för allt stöd och förståelse när det har varit som svårast och tack för att Du alltid var på min sida och gav mig styrka att kämpa mot alla odds. Du är bäst och jag är tacksam att Du finns i mitt liv.

Förkortningar

ABM	Anti ballistic missile (fördrag)
SALT	Strategic Arms Limitation Talks (fördrag)
START	Strategic Arms Reduction Talks (fördrag)
UNCOPUOS rymdkommitté)	United Nations Committee on the Peaceful Uses of Outer Space (FN:s

1 Fantasi som blev verklighet

1.1 Kort historisk inblick

Människans intresse av yttre rymden går långt tillbaka i mänsklighetens historia. I början av 1900-talet började man fantisera om resor till yttre rymden och många av dessa fantasier blev filmatiserade på den vita duken. Den 4 oktober år 1957 blev fantasi verklighet, människans första steg i yttre rymden blev ett faktum. Människan insåg snabbt möjligheter till både civil och militär användning av yttre rymden. Man kan fråga sig hur dagens situation ser ut?

1.2 Dagsläge och USA:s dominerande position

I dag år 2003 har den militära användningen av yttre rymden ökat med en rasande fart. Signalspaning genom militära satelliter är det viktigaste exemplet på militär användning av yttre rymden. De militära satelliterna och andra rymdbaserade system blir alltmer viktiga komponenter i militärens makt, framförallt för USA som för närvarande investerar miljarder dollar varje år i utveckling och utplacering av en rad nya precisions-fjärrstyrda vapen som är revolutionerande för krigsföring i allmänhet. Dessa vapen baserar sig huvudsakligen på ett integrerat system av system som kombinerar underrättelsetjänst, kommunikationer, navigation och andra militära rymdsystem. I dagsläget kan inget land rivalisera med eller utmana USA:s dominerande ställning i yttre rymden eller de fördelar som denna ställning tillhandahåller USA:s militära uppdrag på jorden. I slutet av år 2001 hade USA 110 militära satelliter i omloppsbanan runt jorden, Ryssland hade ca. 40 och resten av världen hade ca. 20.¹

Beväpning av yttre rymden har återupptagits som diskussionsämne när det gäller nedrustningsfrågor. Det finns en växande internationell oro att USA:s jakt efter dominans i yttre rymden och samtidigt en vilja att neka andra en användning av yttre rymden kommer att leda till en beväpning av yttre rymden. Denna oro har blivit ännu mer uppenbar i och med Bush-administrationens planer för ett försvarssystem bestående av rymdbaserade komponenter.² Kina och Ryssland har tagit initiativ och vill förhandla om en ny multilateral traktat som förbjuder utplacering av vapen i yttre rymden och begränsar dess användning till att vara endast för fredliga ändamål.³ USA för sin del har visat lite intresse för överenskommelser som skulle

---

¹ Chapter summary from the SIPRI Yearbook 2002: Armaments, Disarmament and International Security (Oxford: Oxford University Press, 2002) Chapter 11. The military use of outer space by John Pike.

² Ibid.

³ Ibid.

begränsa dess militära aktiviteter i yttre rymden.⁴ Emellertid kan man inte underskatta andra staters utveckling när det gäller ryddbaserade system för att förbättra deras säkerhet. Även om dessa staters satelliter är av en mer kommersiell karaktär (vissa kan man misstänka är militära) och kan verka triviala jämfört med USA:s är utvecklingen revolutionär jämfört med vad som var möjligt för ett decennium sedan.⁵ Det är nu dags att ställa oss en fråga, en fråga som är av intresse för hela mänskligheten som sådan.

---

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

2 Är militära aktiviteter i yttre rymden tillåtna?

2.1 Männsklighetens största intresse

Den militära användningen av yttre rymden kan få konsekvenser för alla världens stater på lång sikt. Vissa stater upplever dessa konsekvenser redan nu. Bevakning från yttre rymden genom militära satelliter kan av vissa stater uppfattas som ett intrång och kan följaktligen leda till konflikter. Å andra sidan kan bevakning vara positiv i ett preventivt syfte samt ha positiva effekter på internationell säkerhet. Emellertid kan supermakterna i framtiden få för sig att sätta upp vapensystem i yttre rymden som kan ifrågasättas på alla grunder. Således är det ytterst viktigt för oss att ha någon form av rättslig reglering för militära aktiviteter i yttre rymden. Kärnfrågan är således om militära aktiviteter i yttre rymden är tillåtna eller inte? Dessutom ställs frågan var militära aktiviteter är tillåtna och var de inte är tillåtna? Att besvara denna fråga ligger i människlighetens största intresse främst med tanke på nästkommande generationer samt det faktum att yttre rymden skall betraktas som människlighetens gemensamma arvedel och inte som en krigsplats för framtida konflikter.

2.2 Tillämpliga regler

För att försöka besvara de två tidigare ställda frågorna är det viktigt att undersöka de regler som är tillämpliga på militära aktiviteter i yttre rymden. När det gäller den militära användningen av yttre rymden finns det en rad avtal och bilaterala samtal eller överenskommelser mellan kärnvapenmakterna. Dels har vi det partiella provstoppsavtalet och det fullständiga provstoppsavtalet.⁶ Dessutom finns det ett avtal om icke spridning av kärnvapen.⁷ Sedan finns det en rad avtal mellan USA och nuvarande Ryssland som t.ex. ABM-, SALT- och START-avtalen.⁸ Emellertid inriktas analysen i det här examensarbetet främst mot rymdrättsliga regler som avser militarisering då dessa har lex specialis karaktär i förhållande till övriga regler.⁹ Dessa utgörs främst av Yttre rymdsfördragets artikel 4 och till viss del också Månavtalet. Eftersom Yttre rymdsfördraget och Månavtalet är viktiga för att försöka besvara de två tidigare ställda frågorna anser författaren det vara på sin plats med en historisk bakgrund både vad gäller användningen av yttre rymden i

---

⁶ Hedman, Niklas, kansliråd med ansvar för havsrätt och rymdfrågor på UD:s enhet för folkrätt, minnesanteckningar från seminarium den 12 februari 2002 i ABF-huset.

⁷ Ibid.

⁸ Ibid.

⁹ Nyman Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 105.

allmänhet och uppkomsten av rymdrättsliga regler och då speciellt Yttre rymdsfördraget och Månavalet.

2.3 Historisk bakgrund

Den 4 oktober 1957 skickade människan upp den första satelliten i en omlopps bana runt jorden. Satelliten hette Sputnik 1 och lanserades av f.d. Sovjet. Rymdåldern inleddes och blev ett faktum. I och med denna händelse skedde en snabb utveckling på en rad områden. Högteknologiska upptäckter gick hand i hand med lagstiftningstekniska innovationer beträffande olika aktiviteter i yttre rymden. En ny period i mänsklighetens historia inleddes och människan var på väg mot stjärnorna. Man såg på yttre rymden från ett vetenskapligt perspektiv men insåg dessutom att det fanns möjligheter till militär användning av yttre rymden. Som ett exempel på den militära användningen kan nämnas att USA redan år 1958 genomfört ett lyckat missilprov. Missilen som sköts från ett flygplan träffade effektivt en satellit som befann sig i en bana runt jorden. Användningen av yttre rymden har alltså från början varit av både civil och militär karaktär.¹⁰

Det finns alltså rymdrättsliga regler av lex specialis karaktär som också är tillämpliga på militariseringsfrågor. Dessa är det så kallade Yttre rymdsfördraget (Outer Space Treaty)¹¹ och Månavalet (Moon Agreement)¹². De båda instrumenten har haft sin grund i 1963 års deklARATION om rättsliga principer angående staternas aktiviteter i utforskande och användande av yttre rymden (Declaration of Legal Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space).¹³ Deklarationen föreslogs inför FN:s generalförsamling av f.d. Sovjet, USA och Storbritannien och antogs av generalförsamlingen den 13 december 1963 (GA Res. 1962/XVIII). 1963 års deklARATION var det första omfattande instrumentet innehållande rättslig reglering av yttre rymden. Även om den inte hade rättslig effekt visade dess karaktär och det faktum att den antogs enhälligt vilka principer som var tillämpliga inom det rymdrättsliga regelverket. Formellt sett var detta en resolution men på grund av lagstiftningstekniska skäl och dess värdefulla betydelse valde man att kalla den för deklARATION. Den bekräftade dessutom statspraxisen mellan USA och f.d. Sovjet och många stater godkände de principer som den innehöll. Deklarationen innehåller bland annat principen som stadgar att yttre rymden är fritt för utforskande och användande av alla stater och att nationellt besittningstagande är förbjudet. Uppenbara paralleller kan här dras till FN-stadgans artikel 2(1) som fastslår att:

---

¹⁰ Malanczuk, Peter, AKEHURST'S MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW, s. 149.

¹¹ Treaty on Principles governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

¹² Agreement Concerning the Activities of States on the Moon and other Celestial Bodies, New York 18 December 1979, 1363 UNTS 3. In force 11 July 1984.

¹³ UN GA Res. 1963 (XVIII), 13 December 1963.

”The organization (FN) is based on the principle of the sovereign equality of all its Members”.¹⁴

Yttre rymden kan alltså användas av alla stater som är jämlika sinsemellan. Deklarationen bekräftar också den så kallade konsultationsprincipen och stadgar att internationell rätt skall tillämpas i yttre rymden vilket också framgår av GA Res. 1721 (XVI) av den 20 december 1961.¹⁵ Vidare regleras staternas för nationella aktiviteter i yttre rymden, jurisdiktion och kontroll av rymdföremål som skickats upp till yttre rymden. I och med att 1963 års deklaration antagits fick man slutligen svar på frågan om himlakroppar kunde förvärvas i enlighet med de folkrättsliga reglerna om förvärv av territorium. Deklarationen förklarade att FN:s medlemmar inte skulle erkänna något anspråk på territoriell suveränitet över himlakropparna.¹⁶ Instrumentet innehåller inte någon speciell reglering angående den militära användningen av yttre rymden. Emellertid stadgar deklarationen att:

”The activities of States in the exploration and use of outer space shall be carried on in accordance with international law, including the Charter of the United Nations, in the interest of maintaining peace and security and promoting international co-operation and understanding”.¹⁷

Här kan paralleller dras till FN-stadgans artikel 2(4) och det inom folkrätten fundamentala våldsförbudet som också äger tillämpning här. Även självförsvarsrätten i stadgans artikel 51 sätts i spel härvid.¹⁸ 1963 års deklaration är av avgörande betydelse för utvecklingen av det rymdrättsliga regelverket. Den har en framträdande roll och blev en grund för senare traktater inom rymdrätten. Dessutom är den allmänt skriven och preciseras ytterligare i bland annat Yttre rymdsfördraget och Månavtalet vilka båda är relevanta för just militariseringsfrågor.¹⁹ Det är den här författarens mening att deklarationen utgör kronan på det rymdrättsliga regelverket och skapar koherens och effektivitet i det rymdrättsliga systemet samt är ett nödvändigt instrument. Efter framgång med 1963 års deklaration fortsatte FN:s rymdkommitté (UNCOPUOS) att arbeta på ett fördrag som skulle omfatta yttre rymden. Så småningom trädde Yttre rymdsfördraget i kraft den 10 oktober år 1967. Yttre rymdsfördraget kan sägas vara rymdrättens grundlag.²⁰ Härmed kommer vi in på det område som är av central betydelse för det här examensarbetet och det är tolkningen av artikel 4 i Yttre

---

¹⁴ Charter of the United Nations, San Francisco 26 June 1945, 1 UNTS XVI. In force 24 October 1945.

¹⁵ UN GA Res. 1721 (XVI), 20 December 1961.

¹⁶ Nyman, Metcalf, Katrin, *ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE?* s. 125 f.

¹⁷ UN GA Res. 1963 (XVIII), 13 December 1963.

¹⁸ Charter of the United Nations, San Francisco 26 June 1945, 1 UNTS XVI. In force 24 October 1945.

¹⁹ Hedman, Niklas, kansliråd med ansvar för havsrätt och rymdfrågor på UD:s enhet för folkrätt, minnesanteckningar från seminarium den 12 februari 2002 i ABF-huset.

²⁰ Ibid.

rymdfördraget. Denna tolkning hjälper oss att besvara den tidigare ställda frågan om militära aktiviteter i yttre rymden är tillåtna eller inte?

3 Militära aktiviteter i yttre rymden

3.1 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget

När det gäller den militära användningen av yttre rymden så finner vi artikel 4 i Yttre rymdsfördraget som stadgar att:

”States Parties to the Treaty undertake not to place in orbit around the earth any objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction, install such weapons on celestial bodies, or station such weapons in outer space in any other manner. The moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes. The establishment of military bases, installations and fortifications, the testing of any type of weapons and the conduct of military manouvres on celestial bodies shall be forbidden. The use of military personel for scientific research or for any other peaceful purposes shall not be prohibited. The use of any equipment or facility necessary for peaceful exploration of the moon and other celestial bodies shall also not be prohibited”.²¹

Artikel 4 är den enda artikeln i Yttre rymdsfördraget som reglerar militära aktiviteter i yttre rymden och på himlakropparna. Den förbjuder placering av kärn- och massförstörelsevapen i kretslopp runt jorden, på himlakropparna samt deras stationering i yttre rymden. Månen och övriga himlakroppar skall endast användas för fredliga ändamål. När det gäller förbudet att upprätta militära baser och liknande på himlakropparna är det klart att månen också omfattas av termen himlakropparna. Emellertid är användning av militär personal för vetenskapliga undersökningar eller för andra fredliga ändamål tillåten.²² Vid första anblick är det lätt att dra slutsats att alla militära aktiviteter är förbjudna enligt det här stadgandet. Artikel 4 är också berömd för vad den inte reglerar. Militariseringsen av yttre rymden är inte förbjuden enligt det här stadgandet. Ur ett folkrättsligt perspektiv är det också viktigt att se artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i samband med instrumentets artikel 3 som stadgar att:

”States Parties to the Treaty shall carry on activities in the exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, in accordance with international law, including the Charter of the United Nations, in the interest of maintaining international peace and security and promoting international cooperation and understanding.”.²³

---

²¹ Treaty on Principles governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

²² Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 131 f.

²³ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

När man refererar till FN-stadgan på det här sättet så sätts den tidigare nämnda icke våldsprincipen i artikel 2(4) och självförsvarsprincipen i artikel 51 i FN-stadgan i spel.²⁴ I preambel till Yttre rymdsfördraget står det att yttre rymden skall användas för fredliga ändamål.²⁵ Betydelsen av användning av yttre rymden exklusivt för fredliga ändamål (artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget) är mycket omdiskuterad och författare inom ämnet erbjuder olika tolkningar av orden fredliga ändamål.²⁶ Inte minst supermakterna, d.v.s. USA och f.d. Sovjet har tolkat begreppet på olika sätt. Artikel 4 st. 2 1 meningens stadgar alltså att:

”The moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes”.²⁷

Oavsett tolkningen och omfattningen av orden fredliga ändamål är det klart att vissa militära aktiviteter är förbjudna. Artikel 4 som sådan definierar inte betydelsen av orden fredliga ändamål. Det finns ingen generellt accepterad definition av termen och dess betydelse är omdebatterad i allra högsta grad.²⁸ Härmed kommer vi ännu djupare in i det rymdrättsliga landskap som utgör kärnan för det här arbetet och det är tolkningen av artikel 4 och dess term fredliga ändamål. Härnäst följer doktrinen uppfattning om tolkningen av termen fredliga ändamål i Yttre rymdsfördraget.

3.2 Doktrinen definition av termen fredliga ändamål i artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget

Ett folkrättsligt tolkningsmedel som vi kan använda oss av här är det som återfinns i ICJ:s stadga och dess artikel 38 punkten d):

”The Court, whose function is to decide in accordance with international law such disputes as are submitted to it, shall apply:

d) subject to the provisions of article 59, judicial decisions and the teachings of the most qualified publicists of the various nations, as a subsidiary means for the determination of rules of law”.²⁹

Undersökningen inriktas således på doktrinen uppfattning i frågan. Flera författare som t.ex. Gal hävdar att fredligt måste betyda något mer än icke

---

²⁴ Hedman, Niklas, kansliråd med ansvar för havsrätt och rymdfrågor på UD:s enhet för folkrätt, minnesanteckningar från seminarium den 12 februari 2002 i ABF-huset.

²⁵ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

²⁶ Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 132 f.

²⁷ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

²⁸ Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 132 f.

²⁹ Statute of the International Court of Justice, San Francisco 26 June 1945, 1 UNTS XVI, (UN-charter). In force 24 October 1945.

aggressivt samt ha ett positivt meningsinnehåll.³⁰ Dessutom anser Gal att militära manövrer i Yttre rymden inte kan jämföras med manövrer utförda på jorden.³¹ Vederbörande anser också att spaning via militära satelliter från yttre rymden kan äventyra en stats vitala intressen och att det kan vara i strid med fredliga ändamål.³² Emellertid kommer den folkrättsliga analys som utförs att visa på att spaning också kan ha positiva effekter för bland annat internationell säkerhet och således vara i hela mänsklighetens intresse.³³ Uppfattningen att spaning via satelliter strider mot en stats vitala intressen samt strider mot fredliga ändamål fick mest stöd i rymdålderns inledande skede av författare i f.d. Sovjet samt öst- och centraleuropa.³⁴

Författaren Lachs anser också att fredliga ändamål betyder något mer än icke aggressivt.³⁵ Även Jenks anser att fredligt inte kan vara samma som icke aggressivt eftersom då en militär åtgärd (t.ex. en förberedelse av krigstrupper) skulle vara fredligt fram till sin avslutning och då skulle hela den militära förberedelsen vara fredlig.³⁶ Bourelly föreslår att det finns en skillnad mellan aktiv och passiv användning av yttre rymden.³⁷ Militärens aktiva användning kan vara defensiv eller offensiv. Endast den offensiva användningen skulle enligt hans åsikt vara förbjuden.³⁸ Av det anförda har det framgått att vissa militära aktiviteter är förbjudna och andra är tillåtna. Yttre rymdsfördraget kan förstås som att militära aktiviteter samt militär användning av yttre rymden överhuvudtaget är tillåten så länge som aktiviteterna utförs i enlighet med internationell rätt och Förenta Nationernas stadga och är inte aggressiva till sin natur. Emellertid innehåller artikel 4 potentiellt farliga rättsliga brister.³⁹

3.3 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget och dess rättsliga brister

En uppenbar brist i artikel 4 är den typ av vapen som är förbjudna. Ett vapen som rör sig genom yttre rymden och ej befinner sig i kretslopp runt jorden faller utanför förbudet i artikel 4 st. 1.⁴⁰ Vidare är endast vissa typer av vapen förbjudna. Det innebär ju att andra vapen är tillåtna även i kretsloppet

---

³⁰ Gal, op. cit. n. 1, pp. 171-172.

³¹ Ibid.

³² Ibid.

³³ Kish, John, THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES, s. 195.

³⁴ Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 131 f.

³⁵ Lachs, op. cit. n. 6, pp. 106-107.

³⁶ Jenks, op. cit. n. 1.

³⁷ Bourelly, "Le régime juridique des différentes formes d'activité spatiale" in Dutheil de la Rochère (ed.) DROIT DE L'ESPACE, pp.31-46 at p. 39.

³⁸ Ibid.

³⁹ Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 131 f.

⁴⁰ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

runt jorden och ännu viktigare att annan militär aktivitet är tillåten. I det här sammanhanget har man diskuterat den tidigare nämnda spaningen via satelliter och den allmänna uppfattningen i dag är att den är tillåten. Emellertid måste framtida och redan nuvarande militära rymdprojekt vara underkastade rymdrättslig reglering samt ej strida mot denna. Det måste poängteras att yttre rymden är oerhört viktigt för militära ändamål främst på grund av spaningsmöjligheter. Den andra bristen i artikel 4 är naturligtvis svårigheterna att definiera begreppet fredliga ändamål i artikelns andra stycke. Man kan vidare fråga sig hur supermakterna själva har tolkat artikel 4 i Yttre rymdsfördraget och om de haft samma uppfattning i frågan?⁴¹

---

⁴¹ Nyman, Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 131 f.

4 Vidare analys av artikel 4 i Yttre rymdsfördraget

4.1 USA:s position

USA:s position i frågan om tolkningen av orden fredliga ändamål i artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget kan sägas ha sitt ursprung i rymdålderns inledande skede.⁴² USA liksom f.d. Sovjet insåg snabbt yttre rymdens potential när det gäller militär användning. Enligt USA skall orden fredliga ändamål tolkas som icke aggressivt och inte icke militärt.⁴³ De som försvarar USA:s tolkning pekar på svårigheterna att separera militära från icke militära aktiviteter.⁴⁴ Ett senare beskrivet funktionellt test skulle kunna vara ett svar på denna fråga. Författaren anser här att en djupare folkrättslig analys av artikel 4 och dess strukturella uppbyggnad är på sin plats.

4.2 Artikel 4 och dess strukturella uppdelning

En intressant notering är att begreppet yttre rymden (här menas det tomrum som finns mellan himlakropparna) ej nämns i artikel 4 st. 2:

”The moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes”.⁴⁵

Artikel 4 kan sägas vara uppdelat i två delar. Den första delen, d.v.s. artikelns första stycke är egentligen en partiell demilitarisering av kretsloppet runt jorden samt yttre rymden i vidare bemärkelse. Första stycket är tillämpligt på kretsloppet runt jorden oavsett om det finns i yttre rymden eller inte samt i hela yttre rymden som sådant. Bortsett från förbudet av stationerande av kärn- och massförstörelsevapen så har yttre rymden som en helhet ej blivit demilitariserat. Försök gjordes av vissa delegationer under lagstiftningsarbetet med Yttre rymdsfördraget att skapa en fullständig demilitarisering av yttre rymden men detta avlogs av supermakterna.⁴⁶ Slutsatsen kan dras att både generell internationell rätt och artikel 4 st. 1 tillåter staterna att använda yttre rymden för militära ändamål bortsett från

---

⁴² Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington, 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

⁴³ Hedman, Niklas, kansliråd med ansvar för havsrätt och rymdfrågor på UD:s enhet för folkrätt, minnesanteckningar från seminarium den 12 februari 2002 i ABF-huset.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington, 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

⁴⁶ Cheng, Bin, STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW, s. 513 f.

stationerande av kärn- och massförstörelsevapen.⁴⁷ Artikel 4 st. 2 som stadgar att månen och andra himlakroppar skall användas exklusivt för fredliga ändamål är inte tillämpligt på yttre rymden som sådant (tomrummet mellan himlakropparna). Yttre rymdsfördraget har alltså inte reserverat yttre rymden som en helhet att endast användas för fredliga ändamål.⁴⁸ Således är åsikten att hela yttre rymden endast skall användas för fredliga ändamål helt fel från ett lagstiftningstekniskt perspektiv sett.

4.3 Den grundläggande meningsskiljaktigheten

Som tidigare nämnts finns det alltså en grundläggande meningsskiljaktighet mellan dem som menar att fredliga ändamål betyder icke militärt och dem som menar att fredliga ändamål betyder icke aggressivt. De som menar att fredligt betyder icke militärt använder sig av den traditionella användningen av orden fredliga ändamål som återfinns i 1959 års Antarktiskfördrag.⁴⁹ Antarktiskfördraget är ett av de folkrättsliga verktyg som författaren senare kommer att använda sig av för att kunna tolka artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ett koherent folkrättsligt perspektiv.⁵⁰ Enligt den andra tolkningen som stöds av USA tillåter artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget militär användning av månen och himlakropparna så länge som användningen inte är aggressiv. Efter en systematisk undersökning av den rymdrättsliga litteraturen kommer författaren fram till slutsatsen att ett så kallat tomrum mellan himlakropparna i yttre rymden får användas för militära aktiviteter.

4.4 Tomrummet

Det är viktigt att konstatera att begränsning i användning av yttre rymden uteslutande för fredliga ändamål är tillämpligt endast för månen och himlakropparna och gäller inte för tomrummet däremellan. Tomrummet mellan himlakropparna får alltså användas för militära ändamål. Den enda begränsningen här är artikel 4 st. 1 i Yttre rymdsfördraget som förbjuder stationerande och placering av kärn- och massförstörelsevapen i kretslopp runt jorden samt andra planeters kretslopp var som helst i yttre rymden inklusive månen och andra himlakroppar. Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget är nära besläktat med artikel 3 i Månavtalet och härnäst följer en redogörelse för innehållet i det sistnämnda stadgandet.⁵¹

---

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Kish, John, THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES, s. 210.

⁴⁹ The Antarctic Treaty, Washington 1 December 1959, 402 UNTS 71. In force 23 June 1961.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Cheng, Bin, STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW, s. 513 f.

5 Militära aktiviteter i 1979 års Månavtal

5.1 Artikel 3 i Månavtalet

Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget är nära besläktat med ett annat stadgande i ett annat instrument. Det sistnämnda stadgandet är artikel 3 i 1979 års Månavtal (Agreement Governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies).⁵² Månavtalet är en annan internationell överenskommelse som bland annat reglerar militär användning av yttre rymden. Artikel 3 i Månavtalet stadgar att:

”The moon shall be used by all States Parties exclusively for peaceful purposes. Any threat or use of force or any other hostile act or threat of hostile act on the moon is prohibited. It is likewise prohibited to use the moon in order to commit any such act or to engage in any such threat in relation to the earth, the moon, spacecraft, the personnel of spacecraft or man made space objects. States Parties shall not place in orbit around or other trajectory to or around the moon object carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction or place or use such weapons on or in the moon. The establishment of military bases, installations and fortifications, the testing of any type of weapons and the conduct of military manoeuvres on the moon shall be forbidden. The use of military personnel for scientific research or for any other peaceful purposes shall not be prohibited. The use of any equipment or facility necessary for peaceful exploration and use of the moon shall also not be prohibited”.⁵³

1979 års Månavtal är enligt artikel 1(1) tillämpligt inte bara på månen utan också för andra himlakroppar inom solsystemet förutom jorden. Månavtalet som är gällande har än så länge blivit accepterat av några få stater vilka inte är några viktigare supermakter. Avtalet verkar inte ha någon större roll att spela när det gäller reglering av militär användning av yttre rymden.⁵⁴ Även om det skulle råda någon tvivel om militär användning av månen så gäller 1979 års Månavtal som i artikel 3 bekräftar artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget och dess andra och tredje mening samt också utökar demilitarisationsreglerna angående konventionella militära handlingar (som t.ex. våldsanvändning som är förbjuden) samt förbudet att använda kärn- och massförstörelsevapen på månen. Tvivel kvarstår dock beträffande betydelsen av termerna fredliga ändamål som också används i artikel 3(1) i 1979 års Månavtal. Ett sätt att komma till rätta med definitionen av orden fredliga ändamål skulle ju kunna vara att titta på vilken avsikt som FN:s rymdkommitté hade med Yttre rymdsfördraget. Härnäst följer en sådan teori.⁵⁵

---

⁵² Agreement Concerning the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, New York 18 December 1979, 1363 UNTS 3. In force 11 July 1984.

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Cheng, Bin, *STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW*, s. 513 f.

⁵⁵ Hurwitz, A., Bruce, *THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION*, s. 57 f.

5.2 Goedhuis teori om fredliga ändamål

5.2.1 Yttre rymdsfördrag och militära aktiviteter i ett koherent perspektiv

När det gäller tolkning av termen fredliga ändamål i artikel 4 i Yttre rymdsfördraget så har författaren Goedhuis enligt min mening valt ett intressant alternativ. Goedhuis har alltså valt att betrakta 1967 års Yttre rymdsfördrag som en sammanhängande (koherent) enhet.⁵⁶ Vederbörande undersöker avsikten som FN:s rymdkommitté (UNCOPUOS) hade med fördraget. Han finner att termen fredligt borde tolkas som icke militärt.⁵⁷ Det var enligt honom FN:s avsikt och mål att förhindra ett utökande av rivalitet mellan staterna till yttre rymden. Författaren pekar på artikel 1 i instrumentet som stadgar att:

”The exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries... and shall be the province of mankind”.⁵⁸

Slutsatsen kan dras att all slags militär användning är utesluten och betraktas som olaglig rymdaktivitet. Detta eftersom ingen militär aktivitet kan i dagsläget anses vara till förmån för mänskligheten och i intresse av alla världens stater. Fredliga militära aktiviteter som sådana kvarstår dock som lagliga och giltiga endast vad gäller ”jordbornas internationella rätt” där det inte krävs att alla staters intresse observeras.⁵⁹ Mot denna teori kan t.ex. invändas att en militär spionsatellit som tillhör USA kan vara av betydelse för hela världens stater låt vara att den används i försvarssyfte. Spionsatelliten kan nämligen ge USA den säkerhet det behöver så att inte kärnvapen används. Den här fördelen är definitivt till förmån och intresse av alla världens stater.⁶⁰

Författaren har i början av det här examensarbetet formulerat en problemställning. Är militära aktiviteter i Yttre rymden tillåtna eller inte och om de är tillåtna var de är tillåtna och var de inte är tillåtna? Därefter har följt en beskrivning av de regler som är tillämpliga på vårt spörsmål, dagsläget, kort historisk bakgrund, doktrinens uppfattning i frågan om tolkning av artikel 4 i Yttre rymdsfördraget som är av central betydelse för att kunna besvara frågeställningen, supermakternas position i frågan om tolkningen av artikel 4 samt intressanta teorier som t.ex. Goedhuis teori. Dessutom berördes också Månavtalet. Efter denna nödvändiga framställning

---

⁵⁶ D., Goedhuis, ”An Evaluation of the Leading Principles of the Treaty on Outer Space of 27th January 1967,” 15 N.I.L.R. (1968), p. 25.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies. London, Moscow, Washington 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

⁵⁹ Hurwitz, A., Bruce, THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION, s. 57 f.

⁶⁰ Ibid.

vänder sig författaren till det första av de tre verktyg som kommer att användas för att tolka artikel 4 i Yttre rymdsfördraget och som kommer att hjälpa oss att besvara den tidigare beskrivna frågeställningen och det är tolkningsreglerna i 1969 års Wienkonvention om traktaträtten.

6 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av 1969 års Wienkonvention om traktaträtten

6.1 1969 års Wienkonvention om traktaträtten

Utgångspunkten blir härmed artikel 31, 32 och 33 i 1969 års Wienkonvention om traktaträtten (Vienna Convention on the Law of Treaties).⁶¹ Inom internationell rätt finns det tre grundläggande sätt att tolka traktater på. Det första av dessa tar sikte på själva traktatstexten som sådan och betonar analysen av de ord som används. Det andra undersöker vilken avsikt parterna som enats om och antagit en traktat haft och hjälper oss att tolka tvetydiga regler inom dessa traktater. Slutligen har vi det tredje sättet som har ett bredare perspektiv än de två förra samt betonar traktatens mål och syfte som skall hjälpa oss att tolka de regler som ingår i traktaten i fråga. Således har vi alltså i tur och ordning det objektiva, det subjektiva och det teleologiska tolkningssättet. Emellertid är det viktigt att konstatera att en tolkning av en traktat inom internationell rätt måste ta hänsyn till alla aspekter av traktater, både till texten som används, till den avsikt som parterna haft med traktaten och dess mål. Artiklar 31-33 i Wienkonventionen omfattar till viss mån aspekter av alla tre doktriner.⁶² Artikel 31 stadgar om de grundläggande tolkningsreglerna och kan sägas reflektera internationell sedvanerätt.⁶³ Artikel 31 (1) stadgar att:

”A treaty shall be interpreted in good faith in accordance with the ordinary meaning to be given to the terms of the treaty in their context and in the light of its object and purpose”.⁶⁴

Den internationella domstolen har alltså erkänt att detta stadgande återspeglar internationell sedvanerätt. Den underliggande principen är att en traktat skall tolkas i god tro. Artikel 31 (1) är i själva verket en procedurregel bestående av tre element, d.v.s. texten, kontexten och mål och syfte. Kontexten av en traktat är beskriven i artikel 31 (2) och omfattar de instrument som har betydelse för slutande av traktat, liksom traktatens preambel och annex. Det finns ingen hierarkisk uppdelning mellan de olika element av artikel 31 utan snarare kan de sägas återspegla en logisk följd. Internationella domstolen har konstant betonat att den textuella tolkningen är den viktigaste samt konstaterat att tolkning måste baseras framförallt på

---

⁶¹ Vienna Convention on the Law of Treaties, Vienna 23 May 1969, 1155 UNTS 331. In force 27 January 1980.

⁶² Shaw, N., Malcolm, INTERNATIONAL LAW, Fourth Edition, s. 655-660.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Vienna Convention on the Law of Treaties, Vienna 23 May 1969, 1155 UNTS 331. In force 27 January 1980.

traktatstexten.⁶⁵ Vi måste alltså fastställa traktatstermens sedvanliga betydelse med hänsyn tagen till traktatens kontext och i ljuset av dess mål och syfte. Författaren anser här att en undersökning kan också göras där man jämför termer i en artikel som skall tolkas med traktatens titel, preambel och andra artiklar i traktaten. Ett annat problem gäller också efterföljande praxis när det gäller tolkning och som finns i artikel 31 (3). Internationella domstolen har betonat att efterföljande praxis av parter till en traktat konstituerar ett element som måste tas i beaktning när man tolkar termernas betydelse och mening.⁶⁶ Statspraxisen kan här vara av avgörande betydelse. Som en tilläggsåtgärd vid tolkning av traktat kan man gå till traktatens förarbeten enligt artikel 32 om resultatet av en tolkning enligt artikel 31 är inte tillfredsställande. Dessutom har vi en effektivitetsprincip (magis valeat quam percat) som går ut på att när en traktat är öppen för två tolkningar och där den ena tolkningen möjliggör traktatens lämpliga effekter så kräver god tro och traktatens mål och syfte att den förstnämnda tolkningen skall användas. I artikel 33 regleras slutligen tolkning av traktat skrivna på mer än ett språk.⁶⁷ Artikel 4 st. 1 i Yttre rymdsfördraget stadgar alltså att:

”States Parties to the Treaty undertake not to place in orbit around the earth any objects carrying nuclear weapons or any other kinds of weapons of mass destruction, install such weapons on celestial bodies, or station such weapons in outer space in any other manner”.⁶⁸

Författaren anser inte att traktatstexten här innebär något problem när det gäller tolkning. En textuell tolkning visar här på att alla typer av vapen är inte förbjudna. Traktatstexten nämner ju bara kärn- och massförstörelsevapen. Det måste ju betyda att andra vapen är tillåtna och därmed är militär användning av yttre rymden enligt artikel 4 st. 1 till viss del tillåten. Sist och inte minst talar artikel 4 st. 1 om stationära vapen. Ett vapen som rör sig genom yttre rymden skulle enligt en strikt textuell tolkning ej omfattas av förbudet i artikel 4 st. 1. Artikel 4 st. 2 stadgar att:

”The moon and other celestial bodies shall be used by all States Parties to the Treaty exclusively for peaceful purposes. The establishment of military bases, installations and fortifications, the testing of any type of weapons and the conduct of military manouvres on celestial bodies shall be forbidden. The use of military personnel for scientific research or for any other peaceful purposes shall not be prohibited. The use of any equipment or facility necessary for peaceful exploration of the moon and other celestial bodies shall also not be prohibited”.⁶⁹

Som tidigare framhållits är tolkningen av termen fredliga ändamål av avgörande betydelse för den tidigare ställda frågeställningen. En logisk följd

---

⁶⁵ Evans, D., Malcolm, INTERNATIONAL LAW, First Edition. The practical working of the law of the treaties by Malgosia Fitzmaurice, chapter 5, General principles of interpretation, s. 185-190.

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid.

⁶⁸ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington, 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

⁶⁹ Ibid.

av en ren textuell tolkning är att fredliga ändamål och ordet fredligt innebär inget annat än just fredligt och fredssträvande (vänskapligt). Dessutom talar artikelns andra stycke om användning av militär personal för vetenskapliga undersökningar och andra fredliga ändamål. Vetenskapliga undersökningar och liknande är alltså exempel på användning för fredliga ändamål. Vad gäller kontexten så stadgas det i traktatens preambel att:

”Believing that the exploration and use of outer space should be carried on for the benefit of all peoples irrespective of the degree of their economic and scientific development. Believing that such co-operation will contribute to the development of mutual understanding and to the strengthening of friendly relations between States and peoples”.⁷⁰

Om man tolkar fredliga ändamål också med hänsyn till den här kontexten så är det klart att fredliga ändamål är just fredliga ändamål, som skall vara till förmån för mänskligheten i form av samarbete och stärkande av vänskapliga relationer mellan stater och folk. Om vi dessutom betraktar fredliga ändamål i ljuset av traktatens mål och syfte som är bland annat fredlig utforskning av yttre rymden till förmån för alla världens folk så kommer författaren fram till slutsatsen att fredliga ändamål är just fredliga ändamål och inget annat. Jämför vi termen fredliga ändamål med traktatens titel märker vi att fredliga ändamål inte ingår i dess titel. I traktatens preambel som tidigare nämnts finner vi däremot fredliga ändamål i en fredlig och vänskaplig anda som präglar traktatens preambel. Artikel 1 i Yttre rymdsfördraget stadgar att:

”The exploration and use of outer space, including the moon and other celestial bodies, shall be carried out for the benefit and in the interests of all countries, irrespective of their degree of economic or scientific development, and shall be the province of all mankind”.⁷¹

Om vi tolkar fredliga ändamål i ljuset av detta stadgande så anser författaren att fredliga ändamål skall tolkas som just fredliga, icke militära ändamål. Enligt artikel 31 (3) i Wienkonventionen skall hänsyn vid tolkning av termen fredliga ändamål även tas till efterföljande praxis och här har statspraxisen en avgörande roll. Statspraxis eller staternas handlande anses vara den definitiva källan för att lösa tvister om lagligheten av rymdaktiviteter. Det är intressant att notera att mer än hälften av satelliter som skickats upp av USA och f.d. Sovjet har haft militära ändamål. FN:s Generalsekreterares register över lanserade objekt tar inte upp en enda av dessa objekt som militära i sin funktion.⁷² Således kan slutsatsen dras att f.d. Sovjet har accepterat tolkningen av orden fredliga ändamål som icke aggressivt. Dessutom anser f.d. Sovjet liksom USA att militära aktiviteter ej kan betraktas som icke fredliga eller i vart fall att regeln att aktiviteterna måste vara i alla staters intresse inte förbjuder militära aktiviteter. Vidare protesterade inte f.d. Sovjet mot användning av militära satelliter. Dessutom stärks denna åsikt av det faktum att betydande intresse också måste tillmätas andra staters passivitet, där passiviteten kan vara ett uttryck för en folkrättslig acceptans. Den beskrivna acceptansen genom statspraxis gör att den terminologiska debatten om orden fredliga ändamål är meningslös.

---

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Ibid.

⁷² Hurwitz, A., Bruce, THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION, s. 57 f.

Varje försök till en definition av fredliga ändamål resulterar i en risk vars effekt är att hindra aktiviteter som har flera användningar. Det har alltså framgått att enligt statspraxisen så har termen fredliga ändamål tolkats som icke aggressivt och inte icke militärt. Militära aktiviteter i yttre rymden är alltså enligt statspraxisen tillåtna med naturligtvis de undantag som återfinns i artikel 4 i Yttre rymdsfördraget. Om vi tillämpar den så kallade *magis valeat quam percat* principen på tolkningen av termen fredliga ändamål anser författaren att termen fredliga ändamål bör tolkas som icke militärt. Det var ju lagstiftarens avsikt att inte göra yttre rymden till platsen för framtida konflikter (Goedhuis). Denna tolkning möjliggör ju traktatens lämpliga effekt som är att undvika framtida konflikter i yttre rymden.⁷³

Efter att ha tolkat artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av Wienkonventionen om traktaträtten är det nu dags att använda oss av det andra verktyget som är FN-stadgan. Hur kan man tolka artikel 4 i ljuset av FN-stadgan?

---

⁷³ Ibid.

7 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av 1945 års Förenta Nationernas stadga

7.1 1945 års Förenta Nationernas stadga

För att kunna tolka artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av FN-stadgan⁷⁴ måste vi först konstatera vad syftet med FN-stadgan egentligen är samt vilka principer som genomsyrar FN-stadgan. Artikel 1 i FN-stadgan är här av stor betydelse och fastslår att:

”The purposes of the United Nations are:

1. To maintain international peace and security, and to that end; take effective collective measures for the prevention and removal of threats to the peace, and for the suppression of acts of aggression or other breach of the peace, and to bring about by peaceful means, and in conformity with the principles of justice and international law, adjustment or settlement of international disputes or situations which might lead to a breach of the peace;
2. To develop friendly relations among nations based on the respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to take other appropriate measures to strengthen universal peace;
3. To achieve international co-operation in solving international problems of an economic, social, cultural or humanitarian character, and in promoting and encouraging respect for human rights and for fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language, or religion; and
4. To be a centre for harmonizing the actions of nations in the attainment of these common ends”.⁷⁵

Det är ett faktum att vissa delar av artikel 1 (1) är att betrakta som principer bindande under internationell sedvanerätt som t.ex. aggressionsförbudet, förbud mot brott mot freden, förpliktelsen att avgöra tvister med fredliga medel, respekt för mänskliga rättigheter, respekt för lika rättigheter och rätt till självbestämmanderätt.⁷⁶ Varje beslut som ett FN-organ fattar sker alltså i ljuset av artikel 1 i FN-stadgan. Artikel 1 punkt 1 i FN-stadgan består av två delar, den första delen beskriver huvudsakligt syfte som organisationen har, nämligen att upprätthålla internationell fred och säkerhet, varvid efterföljande punkter lägger fram de olika sätt som finns att tillgå för att uppnå detta syfte. Emellertid är vänskapliga relationer nationerna emellan samt internationellt samarbete också syften för FN. Internationell fred och säkerhet är termer som används frekvent genom FN-stadgan. Termerna fred

---

⁷⁴ Charter of the United Nations, San Francisco 26 June 1945, 1 UNTS XVI. In force 24 October 1945.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Wolfrum, Rüdiger, THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS, A commentary. Second Edition. Volume 1. Edited by Bruno Simma, Chapter 1 Purposes and Principles, s. 39-47.

och universell fred används alltså i FN-stadgan. Båda dessa termer vänder sig till olika men ändå sinsemellan relaterade eller även överlappande koncept. Graden av överlappning beror till stor del på om termen fred är snävt eller brett definierad. Om fred är snävt definierad som blotta frånvaron av hot om eller våldsanvändning mot territoriell integritet av eller politiskt oberoende av vilken stat som helst (artikel 2 (4) negativ fred) skall termen säkerhet innehålla delar av vad som brukar hänvisas till som positiv fred. Emellertid är det så att preambel och artikel 1 punkter 1,2,3 indikerar att termen fred är något mer än frånvaro av krig.⁷⁷ De sistnämnda bestämmelserna hänvisar till en evolutionär utveckling när det gäller internationella relationer och på så sätt minskar riskerna för tvister som kan orsaka krig. T.ex. stadgar artikel 1 punkten 2 om stärkande av fred genom utveckling av vänskapliga relationer nationerna emellan. Dessutom har FN:s Generalförsamling frekvent betonat den nära länken mellan stärkande av internationell fred och säkerhet å ena sidan samt nedrustning, avkolonisering och utveckling på den andra sidan.⁷⁸

Om vi tolkar artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av FN-stadgan vars syfte vi tidigare beskrivit så framstår alltså termen fredligt som innebärandes något mer än frånvaron av krig. Som vi har sett är syftet med FN-stadgan att upprätthålla internationell fred och säkerhet, att åstadkomma vänskapliga relationer nationerna emellan samt internationellt samarbete. Om vi betraktar artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av detta så följer det naturligtvis att termen fredliga ändamål i artikel 4 måste tolkas som något mer än icke aggressivt. Den icke militära tolkningen skulle enligt författarens åsikt passa in här och är rättfärdigad just med tanke på de fredliga syften som FN-stadgan har. Framtiden är svår att förutspå men det skulle kunna inträffa att en mäktig stat får för sig att börja kriga i yttre rymden. I så fall sätts de klassiska reglerna om våldsanvändning i FN-stadgan i spel. Författaren kommer härvid att redogöra för gällande rätt i en sådan situation.

7.2 Våldsanvändning i yttre rymden

Huvudregel i FN-stadgan är naturligtvis att ett våldsförbud gäller. I artikel 2 (4) i FN-stadgan står det att:

”All members shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations”.⁷⁹

Denna regel kan sägas utgöra internationell sedvanerätt och den har dessutom en universell giltighet. Normen har dessutom uppnått en ius

---

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Charter of the United Nations, San Francisco 26 June 1945, 1 UNTS XVI. In force 24 October 1945.

cogens karaktär.⁸⁰ Artikel 2 (4) i FN-stadgan borde tolkas som att den förbjuder hot om våldsanvändning eller våldsanvändning i ett konkret fall helt och hållet. Emellertid finns det undantag till denna fundamentala regel. Regeln som sådan är också tillämplig i yttre rymden även om den talar om våldsanvändning riktad mot en annan stats territorium eller politiska oberoende eftersom syftet med FN-stadgan är ju att upprätthålla internationell fred och säkerhet och vi har dessutom i arbetets inledande skede konstaterat att internationell rätt skall tillämpas i yttre rymden för att därigenom öka koherensen inom det folkrättsliga maskineriet och därigenom undvika uppkomst av ett folkrättsligt vakuum.⁸¹ Som tidigare framhållits finns det alltså undantag till huvudregeln i artikel 2 (4). Enligt FN-stadgan är våldsanvändning dock tillåten i fyra fall och dessa är individuellt självförsvar, kollektivt självförsvar, regionala tvångsåtgärder auktoriserade av FN:s Säkerhetsråd samt tvångsåtgärder beslutade av säkerhetsrådet. Yttre rymdsfördraget förbjuder inte som sådant våldsanvändning utan hänvisar här till FN-stadgan. Yttre rymdsfördraget förbjuder å andra sidan acts of aggression, threat to the peace and breaches of the peace samt:

”Any use of space which constitutes an attack upon or stress against the territorial integrity and independence of a state...”⁸²

Med andra ord är fredliga, icke aggressiva och förmånliga militära aktiviteter lagliga.⁸³ Tidigare pekade författaren på att det i framtiden skulle kunna inträffa att en mäktig stat får för sig att börja kriga i yttre rymden. Den naturliga följdfrågan blir om en stat som utsatts för våldsanvändning skulle ha rätt till självförsvar i yttre rymden?

7.3 Rätten till självförsvar i yttre rymden

Nästa fråga är alltså om en eller flera stater som blivit utsatta för en väpnad attack har rätt till självförsvar i yttre rymden? Det råder ingen tvivel om att alla stater har rätt att utforska och använda yttre rymden så länge som deras användning inte inkräktar på andra staters rätt att göra detsamma och ej strider mot internationell rätt.⁸⁴ Självförsvarsrätten kan i detta sammanhang närmare analyseras. Oavsett vilken definition av orden fredliga ändamål som är den rätta bör självförsvarsrätten betraktas som ett speciellt undantag från regeln som förbjuder militära aktiviteter i yttre rymden. Som Sauveplanne uttryckte det innebär tillämpning av internationell rätt i yttre rymden att stater kan utöva deras rätt till självförsvar mot rymdaktiviteter av

---

⁸⁰ Malanczuk, Peter, AKEHURST’S MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW. Seventh Revised Edition, s. 309-311.

⁸¹ Ibid.

⁸² Hurwitz, A., Bruce, THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION, s. 57 f.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Nyman Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 125 f.

andra stater.⁸⁵ Utövande av rätten till självförsvar i yttre rymden kan ses som en analogi med utövande av denna rätt på det fria havet eller på andra områden där en stat handlar utanför sitt territorium.⁸⁶ Lagligheten av sådana aktiviteter erkändes redan år 1804 i det amerikanska fallet Church vs. Hubbart där det framgick att:

”The authority of a nation within its own territory is absolute and exclusive... but its power to secure itself from injury may certainly be exercised beyond the limits of its territory”.⁸⁷

Den här regeln kvalificerades år 1841 av Daniel Webster när han med anledning av Caroline-incidenten skrev att självförsvarsrätten bortom nationellt territorium är:

”Confined to cases in which the necessity... is instant, overwhelming and leaving no choice of means, and no moment for deliberation”.⁸⁸

Således är Carolineprinciperna relevanta för yttre rymden.⁸⁹ Frågan är alltså om självförsvarsrätten mot handlingar i, från och genom yttre rymden är tillåten och laglig? Enligt artikel 8 i Yttre rymdsfördraget stadgas det att:

”A state Party to the Treaty on whose registry an object launched into outer space is carried shall retain jurisdiction and control over such object, and over any personnel thereof, while in outer space or on a celestial body. Ownership of objects launched into outer space, including objects landed or constructed on a celestial body, and of their component parts, is not affected by their presence in outer space or on a celestial body or by their return to the Earth. Such objects or component parts found beyond the limits of the State Party to the Treaty on whose registry they are carried shall be returned to that State Party, which shall, upon request, furnish identifying data prior to their return”.⁹⁰

Enligt artikel 8 i Yttre rymdsfördraget bibehåller alltså registreringsstaten jurisdiktion över föremål skickade upp till yttre rymden oavsett var dessa befinner sig. Om jurisdiktion i detta fall likställs med suveränitet har ju registreringsstaten rätt att försvara dessa objekt inte bara på jorden utan även i yttre rymden. Stater kan vidta lämpliga åtgärder för självförsvar i, från och genom yttre rymden.⁹¹ Som en slutsats kan alltså nämnas att stater ur ett folkrättsligt perspektiv har rätt att försvara sig i, från och genom yttre rymden.⁹² Författaren har nu tolkat artikel 4 i ljuset av FN-stadgan samt redogjort för de fundamentala reglerna om våldsanvändning i allmänhet och deras tillämpning i yttre rymden. I sin folkrättsliga analys går författaren vidare och frågar sig om det inom folkrätten finns andra liknande områden som också ligger utanför staternas nationella jurisdiktion och som kan sägas

---

⁸⁵ Hurwitz, A., Bruce, THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION, s. 57 f.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ Ibid.

⁹⁰ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies, London, Moscow, Washington, 27 January 1967, 610 UNTS 205. In force 10 October 1967.

⁹¹ Hurwitz, A., Bruce, THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION, s. 57 f.

⁹² Ibid.

ha samma rättsliga ställning som yttre rymden? Finns det för dessa områden någon reglering gällande militära aktiviteter och kanske till och med någon tolkning av termen fredliga ändamål om den används? Det är författarens bestämdaste åsikt att sådana folkrättsliga analogier och paralleller med andra områden utanför staternas nationella jurisdiktion kan hjälpa oss att tolka artikel 4 i Yttre rymdsfördraget och därmed skapa en koherens i det folkrättsliga systemet som en helhet. Härmed kommer vi in i ett folkrättsligt landskap som erbjuder oss fantastiska möjligheter vid tolkning av artikel 4 i Yttre rymdsfördraget. Antarktis är ett sådant område reglerat under det välkända Antarktisfördraget. Emellertid finns det också naturligtvis det fria havet. Således tar vi först och främst en utgångspunkt i Antarktisfördraget för att därigenom försöka besvara frågan hur vi skall tolka artikel 4 i Yttre rymdsfördraget?

8 Artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av 1959 års Antarktiskfördrag

8.1 1959 års Antarktiskfördrag

Som tidigare framhållits är artikel 4 st. 2 tillämpligt endast för månen och andra himlakroppar och reglerar inte yttre rymden som sådant (tomrummet mellan himlakropparna). Den demilitariserar alla himlakroppar förutom jorden.⁹³ Paralleller kan här dras till artikel 1 i Antarktiskfördraget som stadgar att:

”Antarctica shall be used for peaceful purposes only. There shall be prohibited, inter alia, any measures of a military nature, such as the establishment of military bases and fortifications, the carrying out of military manouvres, as well as the testing of any type of weapons. The present Treaty shall not prevent the use of military personnel or equipment for scientific research or for any other peaceful purpose”.⁹⁴

Tre punkter kan härledas ur artikel 1 i Antarktiskfördraget som verkar tillämpliga på artikel 4 st. 2 i Yttre rymdsfördraget:

*Fredligt betyder icke militärt.

*Referenser till militära installationer och militära manövrer är exemplifierande och ej uttömmande.

*Möjligheten att använda militär personal och utrustning för vetenskaplig undersökning eller andra fredliga ändamål gör inte den förstnämnda punkten ogiltig.⁹⁵

Av det anförda har det alltså framgått att ordet fredligt i Antarktiskfördraget tolkas som icke militärt. För att avgöra om en aktivitet eller utrustning är av militär eller civil karaktär använder vi oss av ett funktionellt test. Om t.ex. en raket som tillhör USA:s militär skickas till antingen Antarktis eller månen för att utföra vetenskapliga undersökningar så skulle den inte anses ha militär karaktär och dess användning skulle vara laglig både under Yttre rymdsfördraget och Antarktiskfördraget.⁹⁶ Tidigare ställdes frågan om det fanns områden utanför staternas nationella jurisdiktion liknande yttre rymden? Antarktis är ju ett sådant område. Emellertid finns det också andra sådana områden. Yttre rymden (tomrummet mellan himlakropparna) kan sägas ha samma karaktär och folkrättsliga ställning som Antarktis och det fria havet eftersom de också ligger utanför staternas nationella jurisdiktion och territorium. Speciellt här träder yttre rymdens *res extra commercium*

---

⁹³ Cheng, Bin, *STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW*, s. 513 f.

⁹⁴ The Antarctic Treaty, Washington 1 December 1959, 402 UNTS 71. In force 23 June 1961.

⁹⁵ Cheng, Bin, *STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW*, s. 513 f.

⁹⁶ *Ibid.*

karaktär fram. När det gäller de militära aspekterna är det viktigt att poängtera att t.ex. våldsanvändning (som tidigare berördes) är begränsad men inte förbjuden inom dessa områden.

8.2 Militära aktiviteter inom international spaces (Yttre rymden, det fria havet och Antarktis)

Vid en närmare analys av de begränsningar beträffande våldsanvändning som finns inom folkrätten så har vi dels det fria havet och yttre rymden (tomrummet mellan himlakropparna) på den ena sidan samt Antarktis och himlakroppar på den andra sidan.⁹⁷ Således bildar dessa fyra områden motsatspar när det gäller tillåtlighet av militära åtgärder. Tillåtlighet av militära åtgärder konstituerar den generella regeln när det gäller våldsanvändning på det fria havet och i yttre rymden (tomrummet). Internationell rätt förbjuder alltså inte militär användning av det fria havet och yttre rymden (tomrummet mellan himlakropparna).⁹⁸ Bortsett från förbudet av kärnexplosioner på det fria havet och i yttre rymden (tomrummet) är militär användning av dessa områden inte förbjuden. Stater kan utföra militära manövrer samt tester av konventionella vapen på det fria havet och i yttre rymden. Emellertid får inte dessa aktiviteter vare sig de utförs på det fria havet eller i yttre rymden vara aggressiva.⁹⁹ När det gäller Antarktis och himlakroppar å andra sidan är det klart att militära åtgärder är förbjudna och detta förbud konstituerar den generella regeln när det gäller våldsanvändning inom dessa områden. Internationell rätt förbjuder militär användning av både Antarktis och himlakropparna.¹⁰⁰ Bortsett från fredlig användning av militär personal och utrustning är militär användning av Antarktis och himlakroppar förbjuden.¹⁰¹ Stater har inte rätt att upprätta militära baser, testa vapen, eller utföra militära manövrer i Antarktis och på himlakropparna. Förbudet av militära åtgärder inkräktar dock inte på rätten till självförsvar (som författaren tidigare redogjort för) i Antarktis och på himlakropparna. Tillåtlighet av militär användning av det fria havet och yttre rymden (tomrummet) samt förbudet av militär användning av Antarktis och himlakropparna karakteriserar det regelverk som existerar för så kallade common international spaces samt våldsanvändning inom dessa. Regelverket i fråga inkräktar dock inte på aggressionsförbudet eller rätten till självförsvar inom common international spaces.

8.3 De militära aktiviteternas dualistiska

---

⁹⁷ Kish, John, THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES, s. 218-219.

⁹⁸ Nyman Metcalf, Katrin, ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE? s. 125 f.

⁹⁹ Kish, John, THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES, s. 218 f.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Ibid.

karaktär och deras påverkan av nationell och internationell säkerhet

När det gäller de militära åtgärderna som sådana är det ett faktum att de har en dualistisk karaktär¹⁰² och kan således påverka både nationell och internationell säkerhet. Militära åtgärder och aktiviteter (t.ex. en militär satellit i omloppsbana runt jorden) kan ha både defensiva och offensiva aspekter inom de tidigare nämnda internationella utrymmen (Antarktis, det fria havet och yttre rymden). Här uppstår en konflikt mellan de defensiva och offensiva elementen av militära åtgärder, en konflikt som är kännetecknande för de kontroversiella reglerna om våldsanvändning inom internationella utrymmen. Två motpoler ställs här mot varandra och dessa är nationell säkerhet och internationell säkerhet.¹⁰³ Nationell säkerhet kräver begränsningar av militär användning av internationella utrymmen. Tolkar vi artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av detta påstående så leder det oss till en icke militär tolkning av orden fredliga ändamål. Militär användning av det fria havet, polarområden och yttre rymden konstituerar ett visst hot om våld mot andra stater. Ett sådant hot kan påverka båda element av nationell säkerhet, d.v.s. territoriell integritet och politiskt oberoende. Militär användning av det fria havet, polarområden och yttre rymden kan påverka territoriell integritet, nämligen landterritorium, territorialvatten samt luftrum av andra stater. Dessutom kan det påverka andra staters politiska oberoende, nämligen flaggstatens jurisdiktion (flaggstatsprincipen gäller även här) över sina transportmedel och installationer inom internationella utrymmen. Således kan militär användning av dessa områden som ligger utanför staternas territorium påverka nationell säkerhet. Om vi tolkar artikel 4 i Yttre rymdsfördraget i ljuset av det ovan anförda så skulle den icke militära användningen vara att föredra framför den icke aggressiva.¹⁰⁴

Internationell säkerhet å andra sidan kräver viss militär användning av internationella utrymmen. Militär användning av det fria havet, polarområden och yttre rymden bidrar till att upprätthålla internationell säkerhet. Strategisk bevakning från internationella utrymmen (t.ex. genom en satellit) kan främja båda element av internationell säkerhet, d.v.s. förhindra aggression samt underlätta förberedelse till självförsvar. Således kan militär användning av internationella utrymmen främja upprätthållande av internationell säkerhet. Om vi tolkar artikel 4 i ljuset av detta stadgande så skulle det närmare tala för en icke aggressiv tolkning av orden fredliga ändamål. Som vi sett tidigare kräver territoriell integritet och politiskt oberoende en begränsning i militär användning av internationella utrymmen. Förhindrande av aggression och förberedelse till självförsvar kräver tillåtlighet av militär användning av internationella utrymmen.¹⁰⁵ Internationell rätt måste harmonisera dessa element som befinner sig i konflikt och som gäller våldsanvändning inom

---

¹⁰² Hedman, Niklas, kansliråd med ansvar för havsrätt och rymdfrågor på UD:s enhet för folkrätt, minnesanteckningar från seminarium den 12 februari 2002 i ABF-huset.

¹⁰³ Kish, John, THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES, s. 218 f.

¹⁰⁴ Ibid.

¹⁰⁵ Ibid.

international spaces. En traktat om international spaces skulle ur den här synvinkeln vara önskvärd och effektiv samt skulle bidra till en likformig internationell lagstiftning. Inte minst skulle en sådan traktat besvara frågan hur orden fredliga ändamål i artikel 4 i Yttre rymdsfördraget skall tolkas. Ett sådant dokument skulle ju omfatta yttre rymden, Antarktis och det fria havet och vara en koherent helhet och skulle peka i samma riktning.¹⁰⁶ Ett steg i rätt riktning har dock tagits och detta är antagande av resolutionen om prevention of an arms race in outer space. Dessutom är det så att vi har fått en tredje stormakt i yttre rymden och det är Kina som skickat upp en besättning till yttre rymden.

8.4 Avslutning

Författaren hoppas att stormakterna visar ansvar och respekt för de regler som faktiskt finns angående militära aktiviteter i yttre rymden samt dessutom lagstiftar genom FN:s rymdkommitté ytterligare regler som bland annat förbjuder andra typer av vapen än kärn- och massförstörelsevapen. Framtiden kan redan sägas vara här. Aktörer i yttre rymden blir fler och fler. Rymdtourism är ett annat projekt som snart skall bli verklighet. Avslutningsvis hoppas författaren att alla världens stater och speciellt de som bedriver militär användning av yttre rymden respekterar det folkrättsliga paradigmet som fanns från början av rymdåldern och som gick ut på att yttre rymden skall användas av alla världens stater för fredliga icke militära ändamål.

Kresimir Barisic

---

¹⁰⁶ Ibid.

Litteraturförteckning

Malanczuk, Peter, *AKEHURST'S MODERN INTRODUCTION TO INTERNATIONAL LAW*, Routledge, (1997).

UNITED NATIONS TREATIES AND PRINCIPLES ON OUTER SPACE, Text and Status of the Treaties and Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, adopted by the United Nations General Assembly, OFFICE FOR OUTER SPACE AFFAIRS, UNITED NATIONS OFFICE AT VIENNA, (1994).

Nyman, Metcalf, Katrin, *ACTIVITIES IN SPACE-APPROPRIATION OR USE?* Iustus Förlag AB, Uppsala, (1999).

Ove, Bring och Göran Lysén, *MATERIALSAMLING I FOLKRÄTT*, Iustus förlag AB, 3 uppl., Uppsala, (2000).

Kish, John, *THE LAW OF INTERNATIONAL SPACES*, A.W. Sijthoff International Publishing company, N.V., (1973), Jesus College, Cambridge, (1973).

Cheng, Bin, *STUDIES IN INTERNATIONAL SPACE LAW*, Clarendon Press-Oxford, (1997).

Hurwitz, Bruce A., *THE LEGALITY OF SPACE MILITARIZATION*, North Holland, (1986).

Evans, D., Malcolm, *INTERNATIONAL LAW*, First Edition. Oxford University Press, (2003).

Shaw, N., Malcolm, *INTERNATIONAL LAW*, Fourth Edition. Published by the Press syndicate of the University of Cambridge, The Pitt Building, Trumpington Street, Cambridge, United Kingdom, (1997).

Cassese, Antonio, *INTERNATIONAL LAW*. Oxford University Press. Published in the United States by Oxford University Press Inc., New York. Antonio Cassese, (2001).

Simma, Bruno, *THE CHARTER OF THE UNITED NATIONS*, A commentary, Second Edition, Volume 1. Oxford University Press Inc., New York. C.H. Beck Verlag, (2002).

<Text>

